

первичной материально-отраженной криминалистически значимой информации (АИПС МО КЗИ). При этом технологии получения такого рода, информации могут различаться по мере развития используемых СЭД в своих целях научных отраслей[3,с.277-284]. Но принцип базового подхода к формированию системы СЭД, характера получения и судебно-экспертной обработки материально отраженной КЗИ (базирующийся на информационной природе криминалистической интерпретации теории отражения) как методологической основе оптимизации СЭД должен быть соблюден[4,с.93-97].Что позволит исключить из системы избыточное присутствие человеческого фактора (на операционных этапах обработки КЗИ) оптимизировать систему в целом и сосредоточится специалистам на творческом характере решения перспективных судебно-экспертных задач.

Список использованных источников

1. Лузгин И.И. Теория отражения как методологическая основа технико-криминалистического обеспечения // Сохраняя прошлое, определяя настоящее, предвосхищая будущее: сборник научных трудов, посвящённый 90-летию доктора юридических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Республики Беларусь А.В. Дулова. – / БГУ. – Минск, 2014.– С. 44-48.

2. Зорин Г.А. Характеристики криминалистических интегрированных технологий в системе единого информационно-криминалистического пространства Республики Беларусь.// Инновационные проблемы и перспективы развития правоприменительной деятельности. – Гродно, 2009. – С.105-108.

3. Белкин Р.С. Отражение и доказательства. Избранные труды. – М., 2010. – Гл. 15. – С. 276-284.

4. Лузгин И.И. Техничко-криминалистическое обеспечение судебно-экспертной деятельности / Вестн. Полоцк. гос. ун-та. – 2014. – № 14. Серия D. – С. 93-97.

Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б.Є.

ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО УЧАСТІ У СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЯХ

Під спеціальними знаннями розуміють систему теоретичних знань та практичних навичок у галузі конкретної науки або техніки, мистецтва та ремесла, які здобуваються шляхом спеціальної підготовки чи професійного досвіду та необхідні для вирішення питань, що виникають у процесі кримінального провадження [1, с. 335].

З наведеного визначення випливає, що метою застосування «спеціальних знань» є: а) сприяння збиранню доказової та орієнтуючої інформації, необхідної для розкриття та запобігання злочинів, тобто встановлення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та визначені у ст. 91 КПК України; б) розробка тактичних і технічних засобів та методів для збирання доказової і орієнтуючої інформації необхідної для розслідування кримінальних правопорушень.

Під правовими основами застосовування таких знань слід розуміти дозволеність та правомірність цього з точки зору норм права. Статті 69, 242, 243, 332 КПК України визначають умови і порядок проведення експертизи, а ст. 71 КПК – участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій.

В криміналістиці не сформовано єдиної думки щодо форм використання спеціальних знань. Більшість авторів вважають, що чинний КПК передбачає тільки дві форми: 1) проведення експертизи та 2) участь спеціаліста у слідчих діях. Деякі автори виділяють п'ять форм використання спеціальних знань: використання їх безпосередньо слідчим; призначення експертизи; призначення ревізій; консультації фахівців; залучення фахівців до проведення слідчих дій. Інші називають їх напрямками, до яких відносять: а) залучення спеціаліста для участі у слідчих діях; б) призначення і проведення судових експертиз; в) консультації спеціаліста; г) допит експерта; д) проведення ревізії.

Б.В. Романюк розглядає форми реалізації спеціальних знань щодо окремих суб'єктів їх застосування, слідчого, експерта та спеціаліста [2, с. 49].

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Права та обов'язки спеціаліста визначені в ст. 71 КПК. Він може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду.

На відміну від експерта він не проводить самостійного дослідження, а виконує свої функції під керівництвом слідчого в процесі проведення слідчої (розшукової) дії. Він не надає висновків, які мають значення процесуального доказу, результати його діяльності фіксуються у протоколі тієї процесуальної дії, у якій він бере участь. Відповідно до ст. 71 КПК України спеціаліст має право робити обов'язкові для внесення в протокол заяви, пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням доказів.

Спеціаліст може залучатися до розслідування у довідково-консультаційній формі. Органи розслідування чи суд отримують від нього відомості стосовно спеціальних питань, які їх цікавлять. Такі особи не проводять будь-яких досліджень, а надають довідки за конкретними фактами, що пов'язані з розслідуванням, або пояснюють на основі своїх спеціальних знань ті чи інші положення науки та техніки, допомагають слідчому, радять відносно відбору матеріалів, що підлягають експертному дослідженню тощо.

Наприклад, при перевірці первинних матеріалів слідчий може звернутися по допомогу до обізнаних осіб при ознайомленні з документацією товарообігу, технологічним процесом; розібратися у великій кількості нормативних актів, різних правил, положень, відомчих інструкцій та ін. Тобто консультації спеціалістів не мають характеру висновків про будь-які

обставини вчинення злочину, але допомагають слідчому, оперативному працівнику отримати попередню інформацію про можливість проведення слідчих (розшукових) дій, дозволяють робити правильні висновки та уникати помилок.

Консультації з спеціалістами перед проведенням слідчих дій: допиту, огляду, обшуку, експертизи та ін. дозволяють уникнути помилок та при найменших витратах часу та засобів досягти найкращих результатів.

Найбільш активна роль спеціалісту відводиться при огляді місця події, яке є важливим джерелом інформації про обставини злочину. Він суттєво полегшує діяльність слідчого, яка пов'язана з визначенням того, які факти знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку, де та які сліди можна виявити, у яких випадках та як застосувати техніку для їх виявлення. Спеціаліст допомагає слідчому визначити межі огляду місця події, з'ясувати механізм події, зв'язок, слідів та інших речових доказів, розкрити механізм вчиненого злочину.

При огляді місця події про вбивства, крадіжки, грабежі, розбійні напади та інші злочини доцільно залучати спеціалістів експертних підрозділів системи МВС і Міністерства юстиції. Особливе значення в огляді трупа на місці його виявлення надається участі спеціаліста в галузі медицини (судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта) (ст. 238 КПК), а огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією проводиться за обов'язкової присутності судово-медичного експерта (ст. 239 КПК).

При огляді трупа спеціаліст може встановити давність смерті, наявність чи відсутність тілесних ушкоджень, механізм їх виникнення, положення потерпілого в момент нанесення травми. Огляд трупа (ст. 238) дозволяє виявити сліди хірургічних операцій, наявність і розташування родимих плям, татуювання та інші дані. Спеціаліст може висловити свої міркування стосовно знаряддя та способу вчинення злочину, а також про особу злочинця. При освідуванні (ст. 241) спеціаліст допомагає слідчому правильно описати виявлені особливі прикмети і сліди злочину, а також надати оцінку виявленому.

При проведенні слідчих дій виявляють сліди та інші речі. Інколи виникає необхідність провести їх дослідження на місці з метою одержання інформації для висунення нових версій, планування оперативно-слідчих заходів, пояснення сутності події, яка мала місце, виявлення нових фактичних даних, встановлення та розшуку злочинця. За завданням слідчого спеціаліст здійснює попереднє дослідження, яке не потребує процесуального оформлення, а свої висновки доводить слідчому. З урахуванням специфіки таких досліджень, до них пред'являють певні вимоги: досліджувані речовини та сліди не повинні знищуватись чи виключати їх подальше дослідження експертом; скорочені строки дослідження; отримані данні повинні бути зрозумілі членам оперативної групи; придатні, для використання при розкритті злочинів за «гарячими слідами» та встановленню інших обставин, важливих для провадження.

Наприклад, використання портативних електронно-оптичних перетворювачів чи наявність у слідчого набору спеціальних світлофільтрів дозволяє в ряді випадків відмовлятися не тільки від допомоги спеціалістів, але і від проведення криміналістичної експертизи (для прочитання записів залитих барвником). Слідчий при проведенні слідчого огляду документів у присутності понятих за допомогою вказаних засобів може здійснити таке дослідження та наочно продемонструвати його результати. Однак, слід підкреслити, що така форма використання спеціальних знань слідчим чи судом можлива лише в тих випадках коли встановлювані факти очевидні для усіх учасників слідчої дії та зацікавлених учасників процесу і не вимагають аналізу та тлумачення на основі спеціальних знань.

Список використаних джерел

1. Энциклопедия судебной экспертизы / Под. ред. Т.В. Аверьяновой, Е.Р. Россинской. – М. : Юрист, 1999. – 552 с.
2. Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства: [навч. посіб.] / Б.В. Романюк. – К. : Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. – 304 с.

Марковіна А.О.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ДНК-АНАЛІЗУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТЯЖКИХ ЗЛОЧИНІВ

Невідкладним завданням сьогодення залишається підвищення якості розслідування тяжких злочинів проти особи (вбивства, вбивства на замовлення, навмисне заподіяння тілесних ушкоджень, згвалтування, пограбування, розбійні напади та вимагання, поєднані з насильством). Вирішенню цього завдання сприяє експертиза методом ДНК-аналізу. На сьогодні молекулярно-генетична експертиза є однією з найважливіших в розслідуванні тяжких і особливо тяжких злочинів. Вона є унікальним інструментом ідентифікації особи та формування доказової бази, оскільки ДНК-профілі можуть бути отримані з великого переліку біологічного матеріалу (кров, слина, волосся, лупа, м'язова, кісткова та інші тканини людини), який містить клітини з ядрами.

У процесі розкриття тяжких злочинів ефективність взаємодії слідчих та оперативних підрозділів з експертною службою визначається своєчасним отриманням кваліфіковано вилучених біологічних слідів людини. Вирішення питань експертизи методом ДНК-аналізу досить часто пов'язане з об'єктом, що являє собою мікрослід або мікрочастинку. Дотримання спеціальних вимог, що гарантують цілісність досліджуваного матеріалу, сприяють успішному проведенню експертизи. Проте, необхідно звернути увагу на відсутність можливості визначити ДНК-профіль зі слідів (зразків) поту та сечі. В той же час існують певні особливості та проблемні питання під час роботи зі слідами біологічного походження, починаючи з вилучення під час огляду місця події та закінчуючи направленням на експертизу. Причини, що викликають ці проблеми є як об'єктивними (давність слідів, особливі умови